

Nr 180

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner angående dels vissa markförvärv för försvaret, i vad propositionen avser övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan, dels ock vissa organisationsförändringar inom försvaret, i vad propositionen avser flyttning av nämnda skola, jämte i ämnet väckta motioner.

(1:a avd.)

Övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan. Sedan Kungl. Maj:t i propositionen nr 1 under kapitalbudgeten (bil. 25, punkt 10) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Vissa markförvärv för armén beräkna ett investeringsanslag av 5 200 000 kronor, har Kungl. Maj:t i propositionen nr 115 (punkt 1, s. 2—24 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 13 mars 1959) framlagt förslag i ämnet, avseende bland annat anskaffning av ett övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan m. m.

I detta sammanhang har utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Elmgren m. fl.* (I: 453) och den andra inom andra kammaren av herr *Rimås m. fl.*, (II: 561), i vilka hemställts, såvitt nu är i fråga, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om förutsättningslös och skyndsamt utredning rörande lokaliseringen av infanteriskjutskolan och det för densamma erforderliga övnings- och skjutfältet i enlighet med i motionerna anförda principer,

dels en inom första kammaren av herr *Eskilsson* väckt motion (I: 454), vari hemställts, att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 115 måtte uttala dels att det föreslagna övnings- och skjutfältet å och intill Gullbergs kronopark för framtiden begränsas till det nu föreslagna området om cirka 6 000 hektar, dels ock att ersättning även skall utgå till kringliggande fastigheter för den värdeminskning och de skador som kommer att åsamkas genom övnings- och skjutfältet,

dels ock en inom andra kammaren av herr *Lundberg* väckt motion (II: 536), vari hemställts, såvitt nu är i fråga, att riksdagen måtte besluta att avslå Kungl. Maj:ts proposition med förslag om utvidgning av Prästtomta skjutfält och de därmed föreslagna markförvärven.

Beträffande de skäl, motionärerna anfört till stöd för sina yrkanden, hänvisas till motionerna I: 453, I: 454 och II: 536.

Frågan om förflyttning av infanteriskjutskolan (InfSS) från Rosersberg har sedan flera år varit aktuell främst med hänsyn till den planerade förläggningen av en storflygplats till Halmsjön (Arlanda).

InfSS disponerar för närvarande ett övnings- och skjutfält vid Rosersberg med en areal av cirka 1 300 hektar. Vid stridsskjutningar måste utanför fältet belägna delar av Mälaren regelmässigt utnyttjas och vid större övningar måste dessutom ytterligare avspärrningar vidtagas. Sammanlagt utnyttjas därför en yta för stridsskjutningar av inemot 3 000 hektar. Trots detta har skolans utbildning i stridsskjutning icke kunnat bedrivas på önskvärdt sätt. Skolans ordinarie övningsfält har icke heller räckt till för att tillgodose terrängbehoven vid truppföringsövningar. Detta har medfört att tillämpade övningar i kompani och bataljon regelmässigt måst bedrivas inom området Rosersberg—Halmsjön på ett djup av omkring 12 kilometer eller på Järvafältet.

Efter förslag i propositionen 1957: 185 fattade riksdagen beslut om fortsatt utbyggnad av flygfältet vid Halmsjön till storflygplats. I propositionen förutsattes, att frågan huruvida InfSS genom flygverksamheten vid Halmsjön måste flytta skulle närmare undersökas genom luftfartsstyrelsen i samråd med berörda militära myndigheter.

I skrivelse den 28 februari 1958 har *chefen för armén* föreslagit dels att InfSS flyttas till Linköping och anslutes till Livgrenadjärregementet (I 4), dels att ett övnings- och skjutfält anskaffas i Linköpingstrakten.

I anslutning till vad som förutsatts i propositionen 1957: 185 har *luftfartsstyrelsen och chefen för armén* i samråd med chefen för flygvapnet, efter verkställd utredning rörande möjligheterna att bedriva övnings- och stridsskjutningar vid InfSS sedan flygverksamheten vid Halmsjön igångsatts, den 1 mars 1958 avgivit utlåtande och därvid uttalat att en stor del av flygtrafiken till och från Halmsjön icke kan undgå att överflyga Rosersbergfältet på höjder ned till 150—200 meter samt att störningarna av verksamheten vid Rosersberg i samband med överflygningarna blir så allvarliga att flyttning av all skjutverksamhet bör komma till stånd under 1960, om möjligt under förra delen av året.

Vid anmälan av denna fråga i propositionen 1958: 110 uttalade departementschefen bland annat att det stode klart, att InfSS på grund av den beslutade utbyggnaden av storflygplatsen vid Halmsjön måste flyttas under år 1960 eller senast 1961. Med hänsyn härtill och till det förhållandet, att ett nytt övnings- och skjutfält icke kan börja användas förrän 2—3 år efter det riksdagen fattat beslut om dess anskaffande, vore det nödvändigt att frågorna om InfSS förläggning och om anskaffande av övnings- och skjutfält åt skolan så snart som möjligt bringades till en lösning.

Den 14 mars 1958 uppdrog Kungl. Maj:t åt försvarets fastighetsnämnd att efter erforderlig utredning inkomma med förslag rörande nytt övnings- och skjutfält för InfSS.

I ett den 26 juni 1958 avgivet betänkande har *fastighetsnämnden* föreslagit, att ett nytt övnings- och skjutfält för IV. militärområdet, tillika övnings- och skjutfält för InfSS, skall anordnas inom ett område om cirka 17 000 hektar å och i anslutning till Gullbergs kronopark i Östergötlands län för en beräknad kostnad av i runt tal 40 miljoner kronor.

Fortifikationsförvaltningen har i skrivelse den 28 augusti 1958 hemställt, att under investeringsanslaget till Vissa markförvärv för armén för nästa budgetår måtte beräknas ett belopp av 10 miljoner kronor till förvärv av övnings- och skjutfält för IV. militärområdet samt för InfSS.

Sedermera anmodade chefen för försvarsdepartementet den 21 november 1958 fastighetsnämnden att — under den förutsättningen att ett övnings- och skjutfält på Gullbergsområdet i anslutning till Prästtomta skjutfält skulle tillgodose endast de för närvarande till Linköping och Norrköping förlagda förbandens samt InfSS behov — i samråd med chefen för armén närmare utreda erforderlig storlek och lämplig avgränsning av ett dylikt övnings- och skjutfält.

Vidare anmodade chefen för försvarsdepartementet den 19 december 1958 fastighetsnämnden att vid fullgörandet av det sålunda givna uppdraget — för det fall utredningen skulle giva vid handen att ett för de avsedda ändamålen erforderligt fält skulle komma att till avsevärd del omfatta mark öster om väg nr 1120 (Tjällmo—Ljung) — tillika, i samråd med chefen för armén, utreda lämplig avgränsning av ett för ifrågavarande förband och skola avsett, i huvudsak mellan nämnda väg och väg nr 211 (Tjällmo—Borensberg) beläget övnings- och skjutfält samt att därvid redogöra för i vilken omfattning erforderlig övningsverksamhet skulle kunna bedrivas på ett dylikt fält.

I skrivelse den 21 januari 1959 har *fastighetsnämnden* i samråd med chefen för armén framlagt förslag till anordnande av ett för nämnda förband och skola avsett övnings- och skjutfält inom ett område om cirka 10 500 hektar å och i anslutning till Gullbergs kronopark för en beräknad kostnad av i runt tal 26 miljoner kronor. I samma skrivelse har fastighetsnämnden, likaledes i samråd med chefen för armén, redovisat i vilken omfattning erforderlig övningsverksamhet för ifrågavarande förband och skola skulle kunna bedrivas på ett i enlighet med uppdraget den 19 december 1958 begränsat område. Kostnaderna för förvärv av detta område, som omfattar cirka 7 500 hektar, beräknas av nämnden till cirka 23,7 miljoner kronor.

Departementschefen har för egen del anfört bl. a. följande.

»InfSS disponerar för närvarande vid Rosersberg ett övnings- och skjutfält med en areal av cirka 1 300 hektar. Vid stridsskjutningar måste avsevärda områden utanför fältet avspärras, varigenom sammanlagt en yta av cirka 3 000 hektar utnyttjas för skjutändamål. Trots detta har skolans utbildning i stridsskjutning under senare tid icke kunnat bedrivas på tillfredsställande sätt. Icke heller har skolans behov av terräng för truppövningar kunnat tillgodoses inom det ordinarie övningsfältet, vilket medfört att tillämpade övningar i kompani och bataljon måste bedrivas inom området Halmsjön—Rosersberg och på Järvafältet.

Av det anförda framgår att InfSS nuvarande övnings- och skjutfält icke motsvarar de fordringar, som ur militär synpunkt måste uppställas på ett dylikt fält. Härtill kommer att den av 1957 års riksdag beslutade utbyggnaden av en storflygplats vid Arlanda (tidigare Halmsjön) enligt en av luftfartsstyrelsen och chefen för armén i samråd med chefen för flygvapnet gjord undersökning medför, att störningarna av verksamheten vid Rosersberg i samband med överflygningarna från Arlandafältet blir så stora, att flyttning av all skjutverksamhet bör komma till stånd under år 1960, om möjligt under förra delen av året.

I detta sammanhang vill jag erinra om att chefen för armén i februari 1958 framlade förslag till flyttning av InfSS till Linköping samt till anskaffning av ett övnings- och skjutfält i Linköpingstrakten. Beträffande denna fråga uttalade jag vid anmälan i propositionen 1958:110, bland annat, att möjligheterna att förflytta InfSS var beroende av om lämpligt övnings- och skjutfält kunde anskaffas samt att frågan om anskaffning av ett dylikt fält vore föremål för utredning av fastighetsnämnden. Denna utredning hade emellertid icke fortskridit så långt att ställning då kunde tagas till berörda markfråga.

Sedermåra föreslog fastighetsnämnden i sitt i juni 1958 avgivna betänkande att ett för InfSS och IV. militärområdet gemensamt övnings- och skjutfält, som bland annat avsågs för A 1, skulle anordnas å och i anslutning till Gullbergs kronopark i Östergötlands län. Inom det föreslagna fältet, som omfattade cirka 17 000 hektar, finnes en bofast befolkning av cirka 625 personer, fördelade på cirka 185 hushåll. De sammanlagda kostnaderna för förvärv och iordningställande av fältet beräknades av nämnden till cirka 40 miljoner kronor, värdet av Gullbergs kronopark icke inräknat.

I yttranden över förslaget tillstyrkte de militära myndigheterna nämndens förslag medan flertalet av de civila myndigheterna samt de berörda kommunerna avstyrkte förslaget och påyrkade en förnyad utredning rörande förläggningen av ifrågavarande övnings- och skjutfält.

Önskemålen om förnyad utredning har jag sökt tillgodose på två sätt. Med hänsyn till angelägenheten av att frågan om ett nytt övnings- och skjutfält för InfSS bringades till en snar lösning uppdrog jag åt fastighetsnämnden att — under den förutsättningen att ett övnings- och skjutfält på Gullbergsområdet i anslutning till Prästtomta skjutfält skulle tillgodose endast de för närvarande till Linköping och Norrköping förlagda förbandens samt InfSS behov — i samråd med chefen för armén utreda frågan om storlek och avgränsning av ett dylikt fält. Frågan om anskaffning av skjut- och övningsfält för A 1 samt behovet av och förutsättningarna för anskaffning av samövningsfält för mellersta och södra Sverige ansåg jag mig däremot böra hänskjuta till utredning genom särskilda sakkunniga, bland vilka samtliga fyra demokratiska partier är representerade.

Fastighetsnämnden framlade härefter i januari 1959 förslag till anordnande av ett fält, avsett för InfSS och de till Linköping och Norrköping förlagda förbanden, om cirka 10 500 hektar, varav cirka 800 hektar redan ingår i Prästtomta skjutfält. Nämnden redovisade jämväl på min anmodan ett till 7 500 hektar begränsat fält, i vilket Prästtomta skjutfält likaledes ingår med cirka 800 hektar. Inom det större fältet finnes en bofast befolkning av cirka 440 personer, fördelade på cirka 135 hushåll, och inom det mindre fältet cirka 415 personer, fördelade på cirka 125 hushåll. Kostnaderna för anordnande av det större fältet beräknades av nämnden till cirka 26,1 miljoner kronor och för det mindre till cirka 23,7 miljoner kronor. I intetdera fallet har inräknats värdet för i respektive fält ingående delar av Gullbergs kronopark.

Vad först angår valet av plats för det föreslagna övnings- och skjutfältet för InfSS anser jag i likhet med fastighetsnämnden och de militära myndigheterna att fältet bör förläggas till mellersta eller södra Sverige. En förläggning av fältet till Norrland skulle med hänsyn främst till terräng- och klimatförhållandena starkt beskära utbildningsmöjligheterna vid InfSS. Härtill kommer att ett nytt etablissement för skolan sannolikt skulle erfordras. Kostnaderna härför kan, enligt uppgift från chefen för armén, uppskattas till omkring 30 miljoner kronor. Ett nytt etablissement skulle för övrigt inte kunna färdigställas tillräckligt snabbt. Vidare skulle tillkomma kostnaderna för markförvärv, iordningställande av skjutfält m. m.

De av fastighetsnämnden gjorda undersökningarna har visat svårigheterna att i mellersta och södra Sverige anskaffa ett för InfSS lämpligt fält. Jag anser emellertid att det område i norra Östergötland, som nämnden föreslagit, ur olika synpunkter är lämpligt för ändamålet. Området, som till övervägande del utgöres av skogsmark, är beläget i en relativt glesbebyggd trakt utan samhällsbildningar och industrier. De vägar, som berör området, har förhållandevis ringa trafik och goda möjligheter finnes att anordna ersättningsvägar. Huvuddelen av den mark, som behöver tagas i anspråk, är redan i kronans ägo. Området är välbeläget i förhållande till

Linköpings garnison och erbjuder goda möjligheter till stridsskjutning med infanteriförband. I norra delen av området kan övningar med bataljonsförband med deltagande av stridsvagnsförband äga rum. Med hänsyn till det anförda föreslår jag, att ifrågavarande övnings- och skjutfält åstadkommes genom en utvidgning av Prästtomta skjutfält.

Ur samhällsekonomiska och sociala synpunkter är emellertid olägenheterna av att förlägga ett skjutfält till ifrågavarande område betydande. Detta gäller även det av fastighetsnämnden redovisade mindre alternativet om cirka 7 500 hektar, i vilket Prästtomta skjutfält ingår med cirka 800 hektar. Redan en dylik lösning skulle innebära en kompromiss, då avkall måste göras både på militära och civila önskemål. Inom detta område bor emellertid, som jag tidigare anfört, cirka 415 personer, fördelade på cirka 125 hushåll. Jag har därför, för att i än högre grad tillmötesgå den lokala opinionen, ytterligare prövat möjligheterna att begränsa det område som måste tas i anspråk. Härvid har jag funnit, att de av arméchefen uppställda önskemålen beträffande terräng för utbildning i stridsskjutning i huvudsak kan tillgodoses även om viss mark i ytterområdena uteslutes ur det av fastighetsnämnden redovisade området om 7 500 hektar. Jag räknar med att härigenom kunna minska området för fältet med cirka 1 500 hektar. Den mark utöver Prästtomta skjutfält som måste ingå i fältet blir således begränsad till cirka 5 200 hektar, varav cirka 2 600 hektar ingår i Gullbergs kronopark och cirka 2 600 hektar utgöres av mark i enskild ägo. De områden, som sålunda uteslutes, utgöres dels av mark, som är belägen söder respektive öster om två genom berörda del av kronoparken dragna kraftledningar, varvid dock gränsen i söder drages så att några skogsjordbruk norr om kraftledningen undantages, dels av bland annat de i enskild ägo varande fastigheterna Älgmyra och Bohyttan, belägna i fältets nordvästra respektive nordöstra del. Genom denna begränsning av fältets storlek har åstadkommits, att antalet personer, som är bosatta inom fältet, minskas från cirka 415 till cirka 290 personer — varav cirka 80 är under 16 år — fördelade på cirka 85 hushåll. Av dessa 290 personer kan 30—40 kvarbo å fastigheten Kvarn, varvid ett 10-tal familjeförsörjare torde kunna beredas varaktig sysselsättning med arbeten å fältet. Antalet personer som måste flytta begränsas härigenom till omkring 250. Jag anser, att jag härigenom i så stor utsträckning det över huvud taget varit möjligt tillmötesgått av länsstyrelsen och berörda kommuner framställda önskemål om minskning av fältets storlek, utan att de uppställda utbildningskraven — i fråga om stridsskjutningen — åsidosatts.

Beträffande slutligen de sociala olägenheter, som berörts av olika remissmyndigheter, vill jag framhålla, att dessa ytterligare bör kunna begränsas genom de möjligheter till sysselsättning, som skötseln av fältet och verksamheten i övrigt framdeles kommer att medföra. Sålunda torde ett antal personer kunna beredas arbete vid det läger och de förråd, som

avses anordnas inom fältet, främst i anslutning till Kvarn i fältets nordvästra del, samt för skötsel av vägar och målanordningar m. m. Vidare erfordras ett icke obetydligt antal personer för huggningar och skötsel av den skog, som alltså kommer att finnas inom området. Det kan i detta sammanhang nämnas, att, enligt vad jag under hand erfarit, det övervägande flertalet av de berörda enskilda fastighetsägarna förklarar, att de icke har något att erinra mot försäljning av sina gårdar till kronan. Med hänsyn till den tidsperiod på 2—3 år som kommer att förflyta innan fältet kan tagas i bruk i full omfattning, torde även omplaceringen av övriga berörda personer kunna ske utan alltför stora svårigheter.

Kostnaderna för anordnande av ett fält med den av mig föreslagna omfattningen kan beräknas till cirka 20 miljoner kronor eller cirka 3,7 miljoner kronor mindre än vad fastighetsnämnden angivit för det minsta redovisade alternativet. Anskaffningskostnaderna för ifrågavarande fält bör fördelas på fyra budgetår.

För genomförande av ifrågavarande markförvärv bör i enlighet med fastighetsnämndens förslag en särskild kommitté tillsättas. På denna kommitté bör även ankomma att, i samråd med länsstyrelsen, lantbruksnämnden, domänstyrelsen, arbetsmarknadsorganen m. fl., vidtaga åtgärder för underlättande av omplaceringen av de personer, som måste flytta från fältet. Kommittén bör även vara ett sammanhållande och samordnande organ för frågor rörande skjutfältets iordningställande för avsett ändamål. Jag förutsätter, att kostnaderna för ifrågavarande kommitté får bestridas av de medel, som anvisas för förvärv av fältet.

I annat sammanhang denna dag föreslår jag, att beslut fattas att InfSS flyttas till Linköping och anslutes till Livgrenadjärregementet (I 4).

Jag räknar med att ett belopp av 5 200 000 kronor skall förslå för att genomföra en första etapp av anskaffningen av övnings- och skjutfält för InfSS m. m. ävensom för förvärv av mark för försvarets forskningsanstalt samt för oförutsedda utgifter för markförvärv för armén.»

Flyttning av infanteriskjutskolan. I propositionen nr 117 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 13 mars 1959, föreslagit riksdagen godkänna vad departementschefen föreslagit beträffande organisationsförändringar m. m. inom armén och flygvapnet, innebärande bland annat flyttning av infanteriskjutskolan från Rosersberg till Linköping för att anslutas till Livgrenadjärregementet.

Vidare har i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Elmgren m. fl.* (I: 455) och den andra inom andra kammaren av herr *Rimås m. fl.* (II: 562), hemställts, att riksdagen vid behandlingen

av propositionen nr 117 måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag, i den del det avser godkännande av förläggning av infanteriskjutskolan till Linköping och anslutning av densamma till Livgrenadjärregementet.

Beträffande de skäl, motionärerna anfört till stöd för sina yrkanden, hänvisas till motionen I: 453.

Departementschefen har anfört följande.

»I propositionen 1958: 110 (s. 69 f.) redovisades ett av arméchefen den 28 februari 1958 framlagt förslag om flyttning av infanteriskjutskolan (InfSS) från Rosersberg m. m. Enligt förslaget skulle skolan flyttas till Linköping och anslutas till Livgrenadjärregementet (I 4) samt ett övnings- och skjutfält för skolan anskaffas i Linköpingstrakten. Förslaget var främst föranlett av riksdagens beslut att förlägga Stockholms storflygplats till Arlanda (Halmsjön). Verkställda undersökningar hade visat, att trafikintensiteten på Arlanda (Halmsjön) skulle bli så stor, att flyttning av all skjutverksamhet borde äga rum under år 1960, om möjligt under förra delen av året. Med hänsyn till att frågan om anskaffning av övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan var föremål för utredning inom försvarets fastighetsnämnd kunde förslag om skolans flyttning inte framläggas i nämnda proposition. Frågan om förvärv av övnings- och skjutfält har sedermera ytterligare utretts. På grundval av sålunda verkställda utredningar föreslår jag i annat sammanhang denna dag, att ett övnings- och skjutfält, som kan användas av InfSS, anskaffas i Linköpingstrakten. Starka ekonomiska skäl talar enligt min mening för att InfSS förläggas till Linköping. Besparingar uppstår sålunda på driftbudgeten genom att en administration kan dras in om InfSS administration samordnas med I 4:s. Omfattande investeringar i byggnader — kostnaderna för ett nytt etablissement för InfSS uppskattas till mellan 20 och 30 miljoner kronor — kan undvikas. InfSS flyttning medför därjämte, att andra förläggningsbehov kan tillgodoses utan nybyggnad. Sålunda ämnar enligt vad jag inhämtat chefen för inrikesdepartementet i annat sammanhang denna dag framlägga förslag, att InfSS lokaler i Rosersberg — under förutsättning att skolan flyttas — skall tas i anspråk för civilförsvarets räkning. Vid min behandling av frågan om förvärv av mark för övnings- och skjutfält har jag även fastslagit, att InfSS av utbildnings-skäl bör lokaliseras till mellersta Sverige. På nu anförda skäl föreslår jag, att skolan flyttas från Rosersberg till Linköping och där administrativt anslutes till I 4. Den föreslagna organisationen medför besparingar på driftbudgeten, som av arméchefen preliminärt uppskattas till 500 000 kronor för år. Skolans förläggning till Linköping nödvändiggör, å andra sidan, vissa byggnadsåtgärder, av arméchefen kostnadsberäknade till cirka 4 500 000 kronor. Av dessa avser cirka 2 000 000 kronor en nödvändig upp-rustning och rationalisering av I 4, som oavsett infanteriskjutskolans flyttning erfordras under de närmaste 10 åren. Därest beslut om skolans flytt-

ning fattas av årets vårriksdag, torde flyttningen kunna genomföras med början den 1 april 1961.»

1959 års skjutfältsutredning har till statsutskottet överlämnat en den 5 oktober 1959 dagtecknad skrivelse, vilken fogats till detta utlåtande såsom bilaga.

Utskottet. Infanteriets skjutskola disponerar för närvarande ett övnings- och skjutfält vid Rosersberg med en areal av cirka 1 300 hektar. Fältet är emellertid icke tillräckligt för sitt ändamål, varför vissa övningar regelmässigt måst bedrivas utanför detsamma.

1957 års riksdag har beslutat en fortsatt utbyggnad av flygfältet vid Halmsjön till storflygplats. På grund härav blir det, enligt vad föreliggande utredningar utvisa, nödvändigt att flytta verksamheten vid Rosersberg.

Departementschefen har uppdragit åt försvarets fastighetsnämnd att undersöka möjligheterna att anskaffa nytt övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan. Vid sin utredning har nämnden granskat av militära myndigheter sedan 1930-talet verkställda undersökningar rörande möjligheterna att förlägga större övnings- och skjutfält till bland annat mellersta och södra Sverige. Sedan dessa undersökningar, som omfattat ett 40-tal skilda områden, slutförts, har nämnden ansett sig kunna konstatera, att endast på Gullbergsområdet i Östergötlands län finnas förutsättningar för anordnande av ett övnings- och skjutfält, som tillgodoser behovet av såväl skjutfält för Svea artilleriregemente som övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan och i viss utsträckning fält för övningar i större förband. I anledning härav framlade nämnden i betänkande den 26 juni 1958 förslag om anordnande av ett dylikt fält inom ett område av cirka 17 000 hektar å och i anslutning till Gullbergs kronopark. I skrivelse den 21 januari innevarande år har nämnden i enlighet med förnyat uppdrag och efter ytterligare undersökningar föreslagit, att fältet i fråga reduceras till cirka 10 500 alternativt cirka 7 500 hektar. I båda dessa fall har fältet begränsats till att omfatta endast de för närvarande till Linköping och Norrköping förlagda förbandens samt infanteriskjutskolans behov.

I skrivelse den 5 oktober 1959, vilken fogats som bilaga till detta utlåtande, har 1959 års skjutfältsutredning, som har att verkställa utredning rörande skjutfält för Svea artilleriregemente samt samövningsfält för mellersta och södra Sverige, framhållit, att utredningen i detta syfte undersökt ett stort antal områden. Utredningen, som emellertid icke ännu slutfört sitt uppdrag, synes icke ha funnit något godtagbart alternativ till Gullbergsområdet. Enligt en inom arméstaben verkställd granskning, av vilken utskottet tagit del, har ur militära synpunkter icke något av de av skjutfältsutredningen anvisade områdena ansetts vara lämpligt för anordnande av övnings- och skjutfält jämväl för infanteriskjutskolan.

Framhållas må, att skjutfältsutredningen uttalat, att för den händelse infanteriskjutskolan skulle förläggas till sådant område, som förutsätter nybyggnad av permanent etablissemang för skolan, detta lär komma att medföra en tidsutdräkt av 3—4 år.

Omfattande undersökningar ha alltså gjorts i syfte att finna lämpligt område för anordnande av ett övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan. De i skjutfältsutredningen angivna områdena tillgodose emellertid icke, såsom av det föregående framgår, de önskemål på ett dylikt fält för ifrågavarande skola, som uppställts ur militära synpunkter. Detta gäller även det motionsvis framförda förslaget att förlägga skjutfältet till Norrland. Ett genomförande av detta senare förslag skulle, såsom departementschefen framhållit, medföra, att ett till cirka 30 miljoner kronor kostnadsberäknat etablissemang sannolikt måste uppföras. Ett dylikt etablissemang skulle för övrigt icke kunna färdigställas tillräckligt snabbt. Förutom etablissemang skulle tillkomma kostnader för markförvärv, iordningställande av skjutfält m. m.

Av de till förläggning för övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan ifrågasatta områdena synes sålunda endast återstå Gullbergsområdet.

Med hänsyn till resultatet av de sålunda verkställda undersökningarna att finna nytt övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan och då det icke torde vara att förvänta, att ytterligare utredning i ämnet kan ge nytt material utöver det redan framkomna, finner utskottet enda utvägen vara, att skolans behov av dylikt fält tillgodoses genom utvidgning av Prästtomta skjutfält.

Som skäl mot ett i motionerna I: 453 och II: 561 framfört förslag om ytterligare uppskov med denna fråga må framhållas, att, enligt vad utskottet från luftfartsstyrelsen inhämtat, den reguljära flygtrafiken på Arlanda visserligen blir av begränsad omfattning under år 1960 men att i det närmaste all skolflygverksamhet kommer att överflyttas från andra flygplatser till Arlanda. Denna verksamhet får redan från början av 1960 kraftig intensitet. Man räknar sålunda med att flygningarna skola pågå dagligen under 10—12 timmar och att därvid sammanlagt cirka 200 utflygningar från och inflygningar mot flygplatsen skola ske, av vilka omkring hälften kommer att beröra skjutfältet. Beträffande skjutverksamheten för kurser och övningsgrupper vid infanteriskjutskolan har från arméledningen uppgivits, att skjutningarna pågå i det närmaste dagligen mellan kl. 8 och 16 och därutöver vissa kvällar. Detta innebär, att vissa kurser vid infanteriskjutskolan icke kunna genomföras från och med år 1960. Det har vidare bedömts, att praktiskt taget all skjutning blir helt omöjlig att genomföra redan under år 1961 — även om omfattande säkerhets- och samordningsåtgärder vidtagas. Det är mot bakgrunden härav angeläget, att infanteriskjutskolans flyttning från Rosersberg snarast bringas till ett avgörande.

Betydande kostnader nedläggas på anskaffning av kvalificerad vapenmateriel och annan modern utrustning. Det är därför enligt utskottets mening angeläget, att försvaret också ges förutsättningar och möjligheter att utbildnings- och övningsmässigt kunna rätt förvalta dessa investeringar. Ej minst äro härvid de övningsmöjligheter, som föreligga vid infanteriskjutskolan, av vikt. Då denna skola är arméns mest betydelsefulla utbildningsanstalt för stridsutbildning, med omfattande försöksverksamhet, kan ett avbrytande av verksamheten där få ytterst allvarliga konsekvenser för arméns taktiska och krigsorganisatoriska utveckling.

Enligt av utskottet inhämtade uppgifter beräknas kostnaderna för ett nytt etablissement för infanteriskjutskolan till mellan 20 och 30 miljoner kronor, om skolan förlägges till södra eller mellersta delen av landet. Det må framhållas, att endast det vid Livgrenadjärregementet i Linköping befintliga etablissementet blir frigjort i den omfattning, att infanteriskjutskolan kan förläggas dit. Därest skolan förlägges till Livgrenadjärregementet, kunna kostnaderna för erforderliga byggnadsåtgärder begränsas till cirka 4,5 miljoner kronor. Härvid är emellertid att märka, att av detta belopp avse cirka 2 miljoner kronor en eljest nödvändig upprustning och rationalisering av nämnda regemente, som oavsett infanteriskjutskolans förflyttning erfordras under de närmaste 10 åren. Omfattande investeringar skulle alltså vid ett bifall till det föreliggande förslaget kunna undvikas.

Infanteriskjutskolan utgör för närvarande en självständig administrativ enhet. Därest skolan förlägges till Livgrenadjärregementet, kan den administrativt anslutas till detta regemente. En administrativ enhet kan sålunda indragas. Härigenom uppkommande besparingar på driftbudgeten ha uppskattats till cirka 500 000 kronor per år.

Om alltså förvärv av Gullbergsområdet ur ekonomiska synpunkter framstår som fördelaktigt, vill utskottet icke bestrida, att förslaget i fråga ur samhällsekonomiska och sociala synpunkter är förenat med vissa nackdelar. Det är emellertid uppenbart, att olägenheter över huvud taget icke kunna undvikas, då det gäller att anordna ett övningsfält av den storlek, varom här är fråga. Emellertid måste vid bedömandet av hithörande spörsmål en avvägning ske mellan, å ena sidan, de militära skäl, som tala för ett områdes ianspråktagande och, å andra sidan, de olägenheter av här angivet slag, som kunna uppstå. Dessa olägenheter torde emellertid — utan att därigenom, enligt var utskottet inhämtat, de uppställda stridskjutningsmässiga utbildningskraven åsidosättas — icke oväsentligt reduceras genom den av departementschefen föreslagna ytterligare begränsningen av området till cirka 6 000 hektar. Av denna mark ingå cirka 2 600 hektar i Gullbergs kronopark och 800 hektar i Prästtomta skjutfält, under det att cirka 2 600 hektar utgöras av mark i enskild ägo.

En följd av det föreliggande förslaget blir, att ett relativt stort antal

av de inom det föreslagna utrymmesområdet belägna skogsjordbruken måste nedläggas och att arrendatorer och skogsarbetare måste flytta utanför området. Utskottet finner angeläget, att dessa olägenheter i största möjliga utsträckning mildras. Utskottet vill därför understryka vikten av att dessa personer beredas möjligheter till den sysselsättning, som skötseln av fältet och verksamheten i övrigt kommer att medföra. Det bör vidare få ankomma på den kommitté, som skall handha genomförandet av ifrågasvarande markförvärv, att i samråd med vederbörande myndigheter vidtaga åtgärder för att underlätta omplaceringen av och de framtida utkomst-möjligheterna för de personer, som måste flytta från fältet.

Utskottet vill i detta sammanhang framhålla, att enligt vad utskottet inhämtat från försvarsdepartementet, det övervägande flertalet av de berörda enskilda fastighetsägarna förklarat sig beredda att förhandla om försäljning av sina gårdar till kronan.

I motionen I: 454 har hemställts, bland annat, att riksdagen måtte besluta, att ersättning även skall utgå till kringliggande fastigheter för den värdeminskning och de skador, som komma att åsamkas genom övnings- och skjutfältet. Utskottet förutsätter, att det skall ingå i förenämnda kommittés uppdrag att i varje särskilt fall pröva dylika ersättningsanspråk. Motionen i denna del torde alltså icke böra föranleda någon riksdagens åtgärd.

I anledning av uttalade farhågor för att ifrågasvarande område inom en nära tid behöver utvidgas för att kunna fylla de militära behoven, vill utskottet med hänsyn till de uppgifter i denna fråga, som lämnats av arméledningen, understryka angelägenheten av att någon ökning av det av departementschefen föreslagna fältets storlek icke sker. Utskottet, som alltså ansluter sig till den uppfattning, som kommit till uttryck i motionen I: 454, föreslår, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ger till känna vad utskottet sålunda anfört.

Av det anförda följer, att utskottet biträder propositionen nr 115, i vad densamma avser utvidgning av Prästtomta skjutfält för anordnande där av övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan och de till Norrköping och Linköping förlagda förbanden, ävensom det i propositionen nr 117 framlagda förslaget, att infanteriskjutskolan flyttas till Linköping och anslutes till Livgrenadjärregementet. Utskottet vill erinra om att utskottet i sitt av innevarande års riksdag godkända utlåtande nr 113 tillstyrkt av Kungl. Maj:t i förenämnda proposition nr 115 äskade medel för förvärv av ifrågasvarande övnings- och skjutfält. Utskottet förutsatte emellertid därvid, att Kungl. Maj:t icke toge dessa medel i anspråk, förrän riksdagen fattat beslut i fråga om infanteriskjutskolans förflyttning och det för densamma erforderliga övnings- och skjutfältets förläggning.

Under punkt 2 i sitt den 8 maj 1959 avgivna, av riksdagen godkända utlåtande nr 98 har utskottet tillstyrkt av departementschefen angivna

grunder beträffande ekonomisk gottgörelse åt övertalig personal. Utskottet har icke något att erinra mot att samma grunder skola gälla jämväl i fråga om personal, som blir övertalig i samband med de organisationsändringar, som för infanteriskjutskolans vidkommande bli en följd av det nu föreliggande förslaget.

Det torde vidare få ankomma på Kungl. Maj:t att vidtaga de jämkningar i personalstaterna för ordinarie personal — inom ramen för det fastställda totala antalet beställningar och tjänster för dylik personal — som erfordras för genomförande av ifrågavarande omorganisation.

Med hänsyn till sitt ställningstagande i här omhandlade frågor avstyrker utskottet motionen II: 536, såvitt nu är i fråga, samt motionerna I: 455 och II: 562.

I de förberörda motionerna I: 453 och II: 561 har yrkats, att ny utredning verkställes rörande lokaliseringen av infanteriskjutskolan och det för densamma erforderliga övnings- och skjutfältet. Av skäl, som i det föregående anförts, torde dessa motioner, såvitt nu är i fråga, icke böra föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 536, såvitt nu är i fråga, besluta, att ett övnings- och skjutfält anskaffas för infanteriskjutskolan genom utvidgning av Prästtomta skjutfält;

b) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 455 och II: 562 besluta, att infanteriskjutskolan förläggas till Linköping och anslutes till Livgrenadjärregementet;

c) avslå motionerna I: 453 och II: 561, i vad de avse utredning;

d) med bifall till motionen I: 454, i vad den avser att det föreslagna övnings- och skjutfältet för framtiden begränsas till det av Kungl. Maj:t angivna området om cirka 6 000 hektar, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet härutinnan anför;

e) besluta att motionen I: 454, i vad den icke berörts under d), icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 27 november 1959

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet ha närvarit

från första kammaren: herrar Näsström, Gillström, Einar Persson, Ivar Johansson, Birger Andersson, Bergman, Holmqvist, Pålsson, Axel Johannes Andersson, Rikard Svensson, fru Wallentheim, herrar Söderberg, Sunne, Ragnar Bergh och Nestrup; samt

från andra kammaren: herrar Skoglund i Doverstorp, Åkerström, Malmborg, Thapper, Jansson i Kalix, Persson i Växjö, Svensson i Stenkyrka, Nilsson i Göingegården, Wedén, Lundqvist i Trollhättan, Heckscher, Johansson i Norrköping, fröken Vinge, herrar Gustafsson i Uddevalla och Gustafsson i Kårby.

Reservation

av herr *Ivar Johansson*, fru *Wallentheim*, herrar *Söderberg*, *Sunne*, *Åkerström*, *Thapper*, *Lundqvist* i Trollhättan, *Johansson* i Norrköping, fröken *Vinge* och herr *Gustafsson* i Kårby, vilka ansett att utskottet bort avstyrka Kungl. Maj:ts förslag beträffande såväl anordnandet av övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan å Gullbergsområdet som skolans förflyttning till Linköping och att därför

dels utskottets yttrande från och med det stycke på s. 9, som börjar med »I skrivelse», till och med det stycke på s. 13, som slutar med »riksdagens åtgärd», bort ha följande lydelse:

»Ett bifall till anordnande av ett övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan å Gullbergsområdet skulle, såsom även departementschefen framhållit, medföra betydande olägenheter ur samhällsekonomiska och sociala synpunkter.

Det övervägande flertalet av de civila myndigheterna samt de berörda kommunerna ha avstyrkt förslaget av ett övnings- och skjutfält till Gullbergsområdet enligt de förslag, som fastighetsnämnden framlagt. Länsstyrelsen i Östergötlands län har framhållit de negativa verkningar, som ett ianspråktagande av Gullbergsområdet skulle få för jord- och skogsbruket, för massaindustrien samt för sågverks- och trävaruindustrien. Frågan har, såsom länsstyrelsen vidare framhållit, icke varit föremål för den allsidiga utredning som erfordras. Arbetsmarknadsstyrelsen har ansett, att ytterligare utredning bör göras i syfte att finna ett område för militärt övnings- och skjutfält, som medför mindre civila nackdelar än som kunna befaras i fråga om Gullbergsområdet. Domänstyrelsen har uttalat, att fältet i fråga bör förläggas till mindre ömtåliga områden norrut. Lokaliseringsutredningen rörande statlig verksamhet har hävdad, att den föreslagna förläggningen till Gullbergsområdet kan bli ett hinder för en rationell utveckling inom ett sådant expansivt industriområde, som det här gäller, och understrukit angelägenheten av att fältet förlägges till annan plats,

där produktionen och den ekonomiska utvecklingen icke försvåras därav. Härtill kan läggas, att, enligt vad fastighetsnämnden framhållit, jordbruket inom det föreslagna fältet måste nedläggas och att rationellt skogsbruk kommer att kunna bedrivas i endast mycket begränsad omfattning.

Det bör enligt utskottets mening icke förbises, att en förflyttning av infanteriskjutskolan till Linköping kan komma att bli av kort varaktighet. Såsom länsstyrelsen i Östergötlands län nämligen framhållit torde det bli nödvändigt för staden att åtkomma delar av regementsområdena därstädes redan på 1960-talet, om en ekonomisk och planmässig utveckling av tätbebyggelsen skall kunna ske inom stadens gränser. På längre sikt torde en utflyttning av samtliga militära förband bli nödvändig. Ju större investeringar, som då gjorts, desto större bli förlusterna för det allmänna. För att undvika dessa olägenheter bör det enligt länsstyrelsen vara ett gemensamt intresse för staten och staden, att ett beslut fattas, att i framtiden icke några investeringar, ägnade att hindra stadens åtkomst av mark, göras i militära anläggningar i Linköping. Om man från statsmakternas sida ville taga hänsyn till Linköpings utbyggnadsfrågor, borde det, såsom länsstyrelsen framhållit, vara angeläget att icke i nämnda stad tillskapa ett nytt »Järvfältsproblem», vilket synes bli en oundviklig följd, därest de aktuella militära frågorna lösas utan tillbörligt beaktande av stadens krav på frigörelse av markområden för bostadsbebyggelse.

I anslutning till vad lokaliseringsutredningen anfört vill utskottet erinra om den allmänna strävan, som på senare år gjort sig gällande, att i allt vidare mån söka åstadkomma en utflyttning av verksamheter från starkt expanderande städer. Ett bifall till det nu föreliggande förslaget är ägnat att motverka en sådan strävan. Det är uppenbarligen så, att detta förslag uteslutande är grundat på militära överväganden utan något som helst hänsynstagande till de viktiga lokaliseringspolitiska aspekterna.

Genom den av departementschefen föreslagna begränsningen av fältet skulle visserligen antalet personer, som äro bosatta inom fältet, minskas från cirka 415 till cirka 290 personer. Även om viss del av dem kan beredas varaktig sysselsättning med arbeten å fältet, räknar departementschefen dock med att icke mindre än cirka 250 personer måste flytta.

Betydande samhällsekonomiska och sociala olägenheter bli sålunda en följd av en förläggning av ett övnings- och skjutfält till Gullbergsområdet. Detta gäller, såsom av det föregående framgår, särskilt näringslivet och befolkningen. En stor del av området utgöres av högproduktiv skogsmark, som ger goda försörjningsmöjligheter för ortsbefolkningen. Ett icke ringa antal jordbruksenheter beröras av förslaget. Härvid komma att uppstå många prekära problem, särskilt för arrendatorerna, av vilka ett flertal varit bosatta på sina jordbruk under mycket lång tid och vidtagit betydande förbättringsarbeten på desamma.

Redan av nu anförda skäl synes anläggandet av ett övnings- och skjut-

fält för infanteriskjutskolan till Gullbergsområdet medföra större olägenheter än vad som kan anses nödvändigt och bör därför icke komma till stånd.

Även ur militär synpunkt kunna invändningar resas mot det föreliggande förslaget. Med hänsyn till den snabba militärtekniska utvecklingen torde det vara att räkna med att det nu föreslagna fältet måste inom en nära framtid utvidgas. Det förtjänar i detta sammanhang erinras om att chefen för armén uttalat, att ett till 7 500 hektar begränsat fält visserligen skulle tillgodose de väsentligaste behoven av terräng för stridsskjutning med 6,5 mm ammunition men att stridsskjutningar med deltagande stridsvagnsförband endast kunde förekomma i begränsad utsträckning och med små möjligheter till variation av övningarna. Behovet av truppföringsteräng bleve endast till en mindre del tillgodosett. Därest övningsfältet avgränsades på här angivet sätt, skulle det enligt arméchefens mening bli nödvändigt att för huvuddelen av truppföringsövningarna utnyttja mark utanför den ifrågasatta fältgränsen.

Det är sålunda uppenbart, att, genom den av departementschefen föreslagna reduceringen av fältet till att omfatta allenast cirka 6 000 hektar, detsamma användbarhet för avsett ändamål skulle komma att ytterligare begränsas. Ett fält, som redan i nuläget visar sådana uppenbara militära svagheter, kan enligt utskottets mening icke accepteras.

I sitt den 26 juni 1958 avgivna betänkande rörande övnings- och skjutfält för IV. militärområdet samt för infanteriskjutskolan uttalade försvarrets fastighetsnämnd den principiella uppfattningen, att den militära övningsverksamheten — bortsett från den grundläggande utbildningen — i görligaste mån borde koncentreras till större sammanhängande områden. Härigenom skulle enligt nämnden avsevärda fördelar vinnas ur utbildningssynpunkt, varjämte övningsmarken kunde utnyttjas i högre grad än vid uppdelning av densamma på ett flertal mindre övningsfält. Vidare skulle olägenheterna ur civil synpunkt, totalt sett, bli avsevärt mindre liksom kostnaderna för kronan. Nämnden ansåg sig därför böra arbeta efter den linjen, att det sökta artilleriskjutfältet borde ges sådan omfattning, att även infanteriskjutskolans behov av övningsmark skulle kunna tillgodoses inom detsamma.

Utskottet anser den av fastighetsnämnden sålunda uttalade principiella uppfattningen vara värd allt beaktande.

I skrivelse till statsutskottet den 5 oktober 1959, vilken fogats som bilaga till detta utlåtande, har 1959 års skjutfältsutredning, vars uppdrag är att verkställa utredning rörande skjutfält för Svea artilleriregemente samt samövningsfält för mellersta och södra Sverige framhållit, att av de områden, som undersökts av utredningen, ett flertal syntes i och för sig vara användbara som artilleriskjutfält samt att utredningen är förvissad om att goda möjligheter föreligga att anordna såväl artilleriskjutfält som samövningsfält på annat område än Gullbergsområdet.

Utskottet anser i anslutning till den uppfattning, åt vilken fastighetsnämnden i det föregående givit uttryck, att möjligheter alltså finnas att nå fram till en sådan lösning, att infanteriskjutskolans behov av övningsfält kan inrymmas inom ett tilltänkt artilleriskjutfält. I denna sin uppfattning styrkes utskottet ytterligare av fastighetsnämndens uttalande i förberörda betänkande av den 26 juni 1958, att fordringarna på ett nytt övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan i väsentliga avseenden överensstämmer med kraven på såväl ett artilleriskjutfält som ett fält för övningar i större förband.

Då alltså förutsättningar torde finnas att för här angivna ändamål åstadkomma ett gemensamt övnings- och skjutfält, synes en lösning av frågan enligt denna linje vara avgjort att föredraga framför alternativet att anskaffa två dylika fält.

I detta sammanhang må erinras om att kostnaderna för förvärv och iordningställande av Gullbergsfältet i propositionen nr 115 uppskattats till 20 miljoner kronor. Utskottet vill emellertid här framhålla, att i detta belopp icke inräknats det till cirka 6 miljoner kronor uppskattade saluvärdet å den del av Gullbergs kronopark, som ingår i fältet.

Med hänsyn till det anförda och då skjutfältsutredningens arbete ännu icke är slutfört synes med ställningstagande till Kungl. Maj:ts föreliggande förslag för närvarande böra anstå. Enligt utskottets mening bör, såsom även framhållits i flertalet remissyttranden, frågan om anordnandet av ett övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan göras till föremål för ny och allsidig utredning, varvid såväl de militära som de civila synpunkterna böra beaktas. Utskottet anser, att denna uppgift lämpligen bör anförtros 1959 års skjutfältsutredning. Vid denna utredning bör hänsyn tagas till att infanteriskjutskolan och det för densamma erforderliga övnings- och skjutfältet förläggas till sådan del av landet, där nackdelarna ur näringslivets och bebyggelsens synpunkter icke bli så framträdande som på Gullbergsområdet och där utbildning kan ske under såväl sommar- som vinterhalvåret.

Utskottet är väl medvetet om att med hänsyn till det snara färdigställandet av storflygfältet Stockholm—Arlanda frågan om infanteriskjutskolans förflyttning är av brådskande art. Utskottet förutsätter därför, att det skall bli möjligt för skjutfältsutredningen att slutföra sitt uppdrag i så god tid, att proposition i ämnet kan föreläggas nästa års riksdag. Under den korta tid, varom här kan bli fråga, torde enligt utskottets mening hinder icke föreligga att för skolans verksamhet i någon begränsad omfattning utnyttja Järvafältet, som redan nu i viss mån tages i anspråk för denna verksamhet.

Då utskottets sålunda framförda förslag överensstämmer med yrkandet i motionerna I: 453 och II: 561, tillstyrkas desamma i här berörd del.

Av det anförda följer, att utskottet avstyrker dels propositionen nr 115, i vad den avser anordnande av övnings- och skjutfält å Gullbergsområdet, dels propositionen nr 117, såvitt den gäller förflyttning av infanteriskjutskolan till Linköping. Motionen II: 536, såvitt nu är i fråga, biträdades liksom motionerna I: 455 och II: 562. Motionen I: 454 torde icke böra föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottet vill erinra om att utskottet i sitt av innevarande års riksdag godkända utlåtande nr 113 tillstyrkt av Kungl. Maj:t i förenämnda proposition nr 115 åskade medel för förvärv av ifrågavarande övnings- och skjutfält. Utskottet förutsatte emellertid därvid, att Kungl. Maj:t icke toge dessa medel i anspråk, förrän riksdagen fattat beslut i fråga om infanteriskjutskolans förflyttning och den för densamma erforderliga övnings- och skjutfältets förläggning. Vid bifall till utskottets förevarande förslag bli några medel för ändamålet icke behövliga.»

dels ock utskottets hemställan i nedan angivna delar bort ha följande lydelse:

»att riksdagen må

a) med bifall till motionen II: 536, såvitt nu är i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förslag rörande anskaffning av ett övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan genom utvidgning av Prästtomta skjutfält;

b) med bifall till motionerna I: 455 och II: 562 avslå Kungl. Maj:ts förslag om förläggning av infanteriskjutskolan till Linköping och anslutning av densamma till Livgrenadjärregementet;

c) med bifall till motionerna I: 453 och II: 561, såvitt nu är i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förutsättningslös och skyndsamt utredning rörande lokaliseringen av infanteriskjutskolan och det för densamma erforderliga övnings- och skjutfältet i enlighet med vad utskottet anför;

d) avslå motionen I: 454, i vad den avser att det föreslagna övnings- och skjutfältet för framtiden begränsas till det av Kungl. Maj:t angivna området om cirka 6 000 hektar;»

Bilaga

Till Riksdagens statsutskott.

Sedan chefen för försvarsdepartementet med stöd av Kungl. Maj:ts den 9 januari 1959 givna bemyndigande tillkallat sakkunniga — 1959 års skjutfältsutredning — för att verkställa utredning rörande skjutfält för Svea artilleriregemente samt samövningsfält för mellersta och södra Sverige ävensom avgiva de förslag, vilka av utredningen föranledes, har Statsutskottet i utlåtande nr 113 år 1959 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa markförvärv för försvaret jämte i ämnet väckta motioner beträffande Kungl. Maj:ts förslag rörande anskaffning av övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan genom utvidgning av Prästtomta skjutfält, det s. k. Gullbergsfältet, bland annat uttalat:

»Utskottet vill vidare icke framställa någon erinran mot att medel i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag anvisas för förvärv av övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan. Till frågan var detta fält skall ligga kommer utskottet emellertid framdeles under riksdagen att taga ställning. Utskottet förutsätter därför, att Kungl. Maj:t icke tager dessa medel i anspråk, förrän riksdagen fattat beslut i fråga om skjutfältets förläggning. Utskottet vill i anslutning härtill erinra om att utredning för närvarande pågår rörande anskaffning av ett skjutfält för Svea artilleriregemente samt om behovet av ett samövningsfält. Det är önskvärt, att denna utredning så bedrivs, att utskottet vid sitt ställningstagande i höst till frågan om övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan kan få vägledning av utredningens synpunkter i ämnet.»

Utredningen, som i enlighet med givna direktiv undersökt ett flertal områden för att finna ett för artilleriskjutning och samövning lämpligt fält, har därvid även haft uppmärksamheten riktad på de undersökta områdenas lämplighet såsom övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan. Utredningen har i utskottets ovan citerade utlåtande inlagt den tolkning, att utskottet ej förväntar sig ett preciserat förslag angående lämpligaste område för övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan. Med hänsyn härtill har utredningen i denna skrivelse begränsat sig till att redovisa gjorda iakttagelser.

Vad angår infanteriskjutskolans behov av övnings- och skjutfält har det inför skjutfältsutredningen framhållits som synnerligen angeläget att snarast möjligt finna ett för dessa ändamål lämpligt fält. Brådskan att finna ett sådant fält är avhängig av färdigställandet av Stockholm-Arlanda flygfält, enär sedan regelbunden flygverksamhet med start och landning å detta fält tagit sin början, skjutning med vissa vapen omöjliggöres vid infanteriskjutskolan vid Rosersberg. Flygfältet har enligt vad utredningen inhämtat hos Kungl. luftfartsstyrelsen nu färdigställts i sådan omfattning, att viss flygning med fältet som bas kan beräknas ske redan från och med januari månad nästa år. Nytt övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan anses därför böra anordnas med kortast möjliga tidsutdräkt.

Den terräng, som eftersträvas såsom övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan har inför utredningen av representanter för arméledningen angivits böra vara något kuperad med omväxlande öppna och skogbevuxna områden, varvid de öppna bör vara av ganska betydande omfattning för

att medgiva översikt och skjutning även på längre avstånd. För att möjliggöra samövning med pansartrupp och artilleri bör markbeskaffenheten vara till övervägande del fast och fri från stenblock. Terrängtypen har betecknats såsom småbruten terräng, som främst förekommer i mellan-sverige. De klimatologiska förhållandena har angivits böra vara sådana, att utbildningen utan alltför menlig inverkan av snö och kyla kan bedrivas under hela året. Beträffande infanteriskjutskolans behov av stridsskjutningsterräng har arméledningen uppgivit, att för skol- och försöksverksamhet samt utbildning av övningstrupp erfordras fyra av varandra oberoende kompaniområden, varav sommartid två med understöd av stridsvagnar och vintertid ett med understöd av stridsvagnar.

Av de av utredningen nedan nämnda i första hand som artilleriskjutfält undersökta områdena synes flera i och för sig vara användbara som artilleriskjutfält. Utredningen är förvissad, att goda möjligheter föreligger att anordna såväl artilleriskjutfält som samövningsfält å annat område än Gullbergsfältet. De av utredningen undersökta områdena är följande:

Tönnersjö i Halland, Kloten i Västmanland, Tämnaren, Harg och Marma i Uppland, Mackmyra i Gästrikland, Los i Hälsingland, Älvdalsåsen i Dalarna, Lillhärjedal och Hede i Härjedalen, Grytan i Jämtland samt Vilhelmina i södra Lappland. Av dessa områden anser utredningen följande helt sakna intresse, enär markförhållandena där är sådana, att grundläggande förutsättningar för anordnande av skjutfält vare sig för artilleriförband eller för infanteriskjutskolan icke förefinnes, nämligen Marma, Los och Hede samt Mackmyra, såvitt gäller den kronopark som utgör en väsentlig del av området.

Beträffande övriga områden samt Mackmyra i sin helhet hänvisas till bilagda promemorior (jfr bilageförteckning.) En sammanfattning av dessa promemorior utvisar följande beträffande de olika områdena.

Tönnersjöområdet. beläget huvudsakligen i Eldsberga och Veinge kommuner i Hallands län, men därutöver berörande såväl Simlångsdalens som Laholms och Knäreds kommuner i samma län ävensom Lidhults och Annerstads kommuner samt Traryds köping i Kronobergs län: Det område, som rekognoscerats, är totalt mycket omfattande. Utredningen har dock främst undersökt den nordliga delen. Detta mera begränsade område ligger i anslutning till ett markområde, som äges av kronan och som för närvarande disponeras främst av flygvapnet såsom bomb- och skjutfält. Detta fält jämte kringliggande områden är till övervägande del uppfyllt av myrmark, genom vilken löper stråk av fastare mark. Tillgången på skog är i dessa områden ringa och skogens kvalitet låg. Vägnätet är obetydligt. Å denna nordliga del av Tönnersjöområdet, cirka 7 000 ha, kan utläggas endast tre kompaniområden, varav sommartid ett men vintertid intet med understöd av stridsvagnar. Därvid måste dock en genomgående landsväg omläggas å en sträcka om cirka två km. Inom området bor cirka 200 personer. Samövning med pansar- och artilleriförband är på grund av markens ringa bärighet icke möjlig annat än i direkt anslutning till vägarna. Förlägges skjutfältet söderut, där markens bärighet är större, beröres två genomgående vägar och ett större antal människor än som är fallet vid det nordliga alternativet. Tillägges vissa områden längre åt väster, varigenom fältet erhåller en storlek av cirka 16 000 ha och å detsamma kan utläggas erforderliga fyra kompaniområden, varav sommartid två och vintertid ett med understöd av stridsvagnar, beröres utom

samma vägar som ovan nämnts en befolkning av cirka 600 personer samt en kraftledning. Ingen del av området beröres av järnväg och det ligger helt utanför luftled. Skogsmarken har utom å myrområdena i norr en bonitet, varerande mellan 3 och 5.

Klotenområdet, beläget i Ramsbergs kommun i Örebro län och Söderbärke kommun i Kopparbergs län: Två alternativ finnes här för utformning av artilleriskjutfält och båda ligger helt inom Klotens kronopark. Inom det nordliga alternativet kan endast ett kompaniområde utan understöd av stridsvagnar utläggas och inom det sydliga finnes intet lämpligt område för infanteriskjutskolan. Det nordliga alternativet omfattar cirka 12 000 ha och det sydliga cirka 19 000 ha. Det nordliga berör ett mindre antal människor än det sydliga, cirka 250 personer. Terrängen är mycket kuperad och marken, som är starkt stenbunden, är i allmänhet fast. Skogsmarkens bonitet varierar mellan cirka 3 och 4,5 å de delar av området, som ligger inom Örebro län, och är i genomsnitt 4,9 inom berörda delar av Kopparbergs län. Ett rikt, huvudsakligen lokalt vägnät finnes inom det norra området, under det att det sydliga berör en mera betydande landsväg, vilken om skjutfält anordnas måste omläggas å en sträcka om cirka 13 km. Järnväg finnes ej inom området, som också ligger utom luftled. Kraftledning berör såväl det norra som det södra alternativet.

Tämnarenområdet, beläget huvudsakligen i Bälinge och Björklinge kommuner i Uppsala län samt med en mindre del Östervåla kommun i Västmanlands län: Å den för infanteriskjutskolan mest lämpliga delen av Tämnarenområdet kan utläggas fyra kompaniområden, varav sommartid två och vintertid ett med understöd av stridsvagnar. Området omfattar då cirka 14 000 ha och inom detsamma bor cirka 760 personer. Om området minskas till cirka 6 000 ha kan endast tre kompaniområden erhållas, därav intet med understöd av stridsvagnar. Området är övervägande flackt och markens bärighet till stor del mindre god, i synnerhet i de norra delarna, där betydande myrmarker finnes. Skogen å området synes i allmänhet utom å myrmarkerna vara medelgod. Vägnätet är relativt rikt utvecklat. Ingen järnväg finnes å området, som ej heller beröres av luftled. Marken är huvudsakligen i enskild ägo.

Hargområdet, beläget inom Östhammars stad, Häverö och Knutby kommuner i Stockholms län samt Olands kommun i Uppsala län: Inom Hargområdet kan utläggas två kompaniområden, varav såväl sommar som vinter ett med understöd av stridsvagnar. Området är i denna utformning cirka 11 500 ha och inom detsamma beräknas cirka 180 personer vara bosatta. Området kan icke utökas så att erforderliga fyra kompaniområden inrymmes, enär det är på alla sidor inramat av genomgående landsvägar och en järnväg. Området är flackt och terrängen utgöres till stor del av blockrika skogsmarker. Skogen är i allmänhet av god beskaffenhet. Markbeskaffenheten är i allmänhet fast, men även mossmarker förekommer. Få större öppna områden finnes. Vägnätet är relativt väl utvecklat. Järnväg förekommer ej inom området och kraftledning berör ej området i denna utformning. Området kommer att ligga inom Stockholms terminalområde. Området innehaves icke till någon del av kronan.

Mackmyraområdet, beläget huvudsakligen inom Valbo och Hedesunda kommuner, men också berörande sydligaste delen av Gävle stad, allt i Gävleborgs län: Inom Mackmyra kronopark, belägen i sydvästra delen av Mackmyraområdet, kan utläggas endast ett kompaniområde, varvid understöd av stridsvagnar ej är möjligt. Kronoparken omfattar cirka 5 400 ha

och befolkningen utgöres av cirka 110 personer. Om stridsskjutning i samverkan med stridsvagnar skulle ske från detta kompaniområde medför detta en utökning av området så att cirka 470 personer beröres. Om hela Mackmyraområdet tages i anspråk kan möjligen ett tillräckligt antal stridsskjutningsområden erhållas. Hela området är cirka 30 000 ha och antalet bosatta inom området är cirka 670 personer. Marken är övervägande fast men synnerligen blockrik. Området är till största delen skogklätt och markens medelbonitet uppgår till cirka 4,5. Järnväg finnes ej inom området, som ligger utanför luftled. Två kraftledningningar genomkorsar området.

Älvdalsområdet, beläget inom Älvdalens kommun i Kopparbergs län: Inom Älvdalsområdet kan utläggas erforderliga fyra kompaniområden, varav sommartid två och vintertid ett med understöd av stridsvagnar. Skjutfältet kan ges en storlek av cirka 50 000 ha, till största delen kronopark. Ingen fast bosättning kommer att beröras. För att området, som i sin nordliga del till stor del utgöres av ett plant högplatåområde utan skog, skall omfatta även sådan terrängtyp, som i möjligaste mån tillgodoser infanteriskjutskolans behov, erfordras dock en förskjutning av området söderut. Därvid kommer främst sockenallmänningar och enskild mark att bli berörda. Vid en sådan förskjutning av fältet kan utrymme vinnas för erforderliga kompaniområden. Klimatet, som tillhör de hårdaste i landet, är strängt med en temperatur av -10° eller lägre under 80—90 dygn. Snötäckets varaktighet är cirka 170—190 dygn med ett maximalt snödjup å i medeltal 70—80 cm. Klimatet anses därför i hög grad försvåra den utbildning, som bedrivs vid skolan. Terrängen utmärkes av stora höjdskillnader och marken har i allmänhet god bärighet. Betydande områden är impediment. Medelboniteten å skogsmarken uppgår till 2. Ett rikt förgrenat nät av skogsbilvägar finnes. Järnväg eller kraftledning finnes icke inom området, som ligger utanför luftled.

Lillhäradsområdet, beläget inom Lillhärads kommun i Jämtlands län: Inom Lillhäradsområdet kan utläggas endast ett kompaniområde såväl sommar- som vintertid med understöd av stridsvagnar. Området omfattar cirka 20 000 ha, varav ingen del är kronomark. Bebyggelsen är mycket obetydlig. Klimatet är strängt och kan liksom snötäckets djup och varaktighet närmast jämföras med Älvdalsområdets. Terrängen är kuperad och till stor del skogklädd. Skogsmarkens medelbonitet uppgår till 2,5. Å området finnes även betydande myrområden. Vägar finnes endast i ringa utsträckning och är av dålig beskaffenhet. Järnväg eller kraftledning finnes icke inom området, som ligger utanför luftled.

Grytanområdet (Grytans skjutfält jämte beslutad utvidgning därav samt ytterligare områden norr därom), beläget i Brunflo och Lits kommuner i Jämtlands län: Inom Grytanområdet kan utläggas erforderliga fyra kompaniområden, varav sommartid två och vintertid ett med understöd av stridsvagnar. Skjutfältet får då en storlek av cirka 23 000 ha, varav Grytans skjutfält med beslutade utvidgningar utgör cirka 3 800 ha. Inom området bor cirka 200 personer. Temperaturen är -10° eller lägre under cirka 70 dygn. Snötäckets varaktighet är cirka 170—180 dygn med ett maximalt snödjup å i medeltal 50 cm. Området består till stor del av myrmark med buskvegetation. I de nordligare delarna av området ingår vissa huvudsakligen skogbevuxna grusåsar. Skogen är i stor utsträckning mindre god. Länshuvudvägen mellan Östersund och Sollefteå löper genom området på en sträcka av omkring 13 km. Vägnätet inom om-

rådet är i övrigt relativt svagt utvecklat. Järnväg finnes ej inom området. Kraftledning blir berörd i samma utsträckning som länshuvudvägen. Luftled går över området med för närvarande två flygrörelser per dag.

Vilhelmina kommun i Västerbottens län: Enär något avgränsat område ej undersökts, kan icke möjligheterna att utlägga kompaniområden och skjutområden för stridsvagnar angivas. Såväl kronomark som enskild mark torde beröras. Bebyggelsen är i allmänhet obetydlig. Klimatet är strängt och kan liksom snötäckets djup och varaktighet närmast jämföras med Älvdalsområdets. Terrängen är kuperad och i allmänhet skogklädd. Skogen är till större delen mindre god. Betydande myrmarker finnes, men i övrigt är de öppna områdena fåtaliga. Vägar finnes endast i ringa utsträckning och är av dålig beskaffenhet. Järnväg eller kraftledning torde icke beröras liksom ej heller luftled.

Utredningen har härjämte inhämtat upplysning om *Häradsområdet* i trakten av Strängnäs, där terrängförhållanden och markbeskaffenhet i och för sig syntas lämpliga. För infanteriskjutskolan erforderlig utvidgning skulle emellertid omfatta ett tätbebyggt och folkrikt område. En utvidgning av Häradsområdet torde därför icke böra komma ifråga.

Slutligen vill skjutfältsutredningen erinra om att för den händelse infanteriskjutskolan skulle förläggas till sådant område, som förutsätter nybyggnad av permanent etablissemang för skjutskolan, medför detta enligt vad som uppgivits en tidsutdräkt av tre—fyra år.

Stockholm den 5 oktober 1959.

För 1959 års skjutfältsutredning:

John Lingman

Åke Norrman